

SZABÓ REZSŐ

A szlovákiai magyarság politikai képviseletének megújulása

Egy éve immár, hogy Csehszlovákiában a pártállamot megpróbáljuk demokratikus állammá alakítani, s ez korántsem könnyű. Ezt a folyamatot egy szűk réteg indította el, és az emberek közül sokan nem mindig értik ennek lényegét.

A szlovák nép ismét úgy érzi, eljött a pillanat, amikor gazdasági, társadalmi és politikai téren egyaránt maradéktalanul egyenjogúvá válhat. Nem zárom ki, de túlságosan valószínűnek sem tartom egy független Szlovákia létrejöttét. Jelenleg a szlovákok legfeljebb 20 %-a, a cseheknek mintegy 10–12 %-a tartja ezt szükségesnek, illetve megvalósíthatónak. Szlovákiában az elnyomottság érzése nacionalizmust szül. Erős a nemzetté válás vágya is, s ezzel összefüggésben ismét alapvető hangsúlyt kapott az asszimiláció kérdése. Ennek egyik következménye volt a nyelvtörvény.* A cseh és a szlovák nemzet közötti viszony rendeződése várhatóan hosszabb időt fog igényelni. Ami a két ország jogköreit illeti, a Szövetségi Gyűlés által hozandó illetékességi törvény majd eldönti, mi tartozék a központi orgánumok s mi a Cseh és a Szlovák Köztársaság jogkörébe.** Most készítik elő az egyetemes szabadságjogokról szóló törvényt, melynek kidolgozásában kiváló nyugati szakemberek is részt vettek.*** Ezt a törvényt Csehszlovákia az Európa Tanács asztalára kívánja letenni.

A vegyes lakosságú területek lakossága gyakorlatilag az együttélés szellemében, nemzetiségi ellentétek nélkül, az eltelt hetven év tanulságait levonva, békében él, legfeljebb kisebb súrlódások vannak. Ez a belső béke tehát valóság, a sajtó, a TV és a rádió azonban azt sugalmazza, hogy a feszült helyzet indokoltá teszi rendkívüli intézkedések foganatosítását.

1989. november 17. óta Csehszlovákiában a többpártrendszer keretében három magyar politikai mozgalom jött létre: még a forradalom kezdete előtt a Független Magyar Kezdeményezés; másodikként alakult meg a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom; az Együttélés politikai mozgalom pedig harmadikként született meg.

Ettől kezdve, illetve az 1990. májusi választások óta megváltoztak a csehszlovákiai magyarság képviseletének feltételei és körülményei. Magyar képviselet azelőtt is létezett, amelyet a kommunista párt jelölt ki. A választások azonban gyökeresen megváltoztatták ezt a helyzetet, a képviselőket nem dilettánsok választották meg a politikai sakkjátszma szabályai szerint, hanem maguk a politikai mozgalmak állítottak jelöltek. A jelöléseket többek között az jellemezte, hogy mindegyik mozgalom a leginkább rátermettek kiválasztására törekedett, s mindegyik irányzat egy új rendszer kialakítására, és – liberális vagy nem liberális megfogalmazásban – új nemzetiségi érdekképviselet létrehozására törekedett.

A múltban a magyar képviselők számát a kisebbség arányszáma alapján határozták meg. A mostani választásokon a magyarok arányszámukat meghaladóan kerültek be a prágai és a pozsonyi parlamentbe. Számuk mintegy negyven százalékkal magasabb annál a számnál, mely a statisztikai adatoknak megfelelő arányt tükrözi. Ez annak a következménye lehet, hogy a nem nemzetiségi orientációjú pártok révén is sikerült magyar képviselőket a parlamentbe juttatni, ezen kívül az Együttélés nem kevés szlovák szavazatot is kapott, s ezek szintén a magyar képviselőknek jelentettek támogatást. Az is elképzelhető, hogy a népszámlálás nemzetiségi adatai tévesek; ez a következő népszámláláson, 1991 márciusában kiderül.

A múltban a képviselőink, csekély kivételtől eltekintve, képzetlenek voltak. A komáromi magyar gimnáziumot 1951-ben hagyták el az első érettségizők, akikből

1956 táján lettek főiskolát, egyetemet végzett emberek. 1968-ig szinte valamennyien ismertük egymást, akik felsőfokú végzettséggel rendelkezünk. A pártállam vezetése ezt követően is vigyázott arra, hogy a képviselőtestületekbe ne kerüljön be olyan ember, aki „veszélyeztethetné” a köztársaságot. Kivételek persze akadtak. Nos, ami a képzettséget illeti, ma nincs olyan képviselőnk, aki ne rendelkezne felsőfokú végzettséggel. Ezek az emberek régóta tevékenykednek e téren, tehát megfelelő politikai gyakorlattal rendelkeznek. Ma az egyes korosztályok aránya is más, mint a múltban. Akkor a képviselők vagy nagyon öregek, vagy nagyon fiatalok voltak, most a 32 és 45 év közötti korosztály dominál. 1968 előtt két szempontból kellett a képviselőnek megbízhatóságot tanúsítania: a párt és az állam szempontjából. A magyar érdekek képviselése szóba sem jöhetett. 1968 után az elkötelezettség volt az alapvető kritérium.

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom és az Együttélés a jelölőlisták összeállításakor nyilatkozatot kért a jelölttől, hogy nem tartozott a régi struktúra kötelékébe. Jelentős erők szabadultak fel a politika számára; olyan emberek, akik fontos gazdasági és kulturális posztokon tevékenykedtek, de politikai területen vallási meggyőződésük vagy eltérő politikai nézeteik miatt nem tevékenykedhettek.

A Független Magyar Kezdeményezés esetében olyan fiatalok lettek képviselővé, akik már november 17-e előtt is megpróbálták tenni valamit ezen a téren. Egy egészen új csapat indult el.

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, a Független Magyar Kezdeményezés és az Együttélés 480 magyarlakta községben 200 polgármestert állított, de ez a szám korántsem azonos az összes magyar polgármester számával, mert még nem tudjuk, hány magyar polgármestere van a kommunista pártnak vagy a Mezőgazdasági Pártnak, s hány olyan szlovák polgármester van, aki tulajdonképpen magyar. Az új önkormányzatok és a programok vizsgálója lesz az elkövetkező négy év, s az egyes mozgalmak hatalomba került képviselőinek meg kell valósítaniuk az együttélés programját. Ez roppant nagy feladat.

Egyes városokban és falvakban, akarattunktól függetlenül, teljesen a mi kezünkbe került az önkormányzat, egyetlen szlovák tagja sincs, holott előfordul olyan eset is, hogy a szóban forgó községben több a szlovák, mint a magyar, s olyan is megtörtént, például Érsekújváron, hogy a 39 képviselőből 32 magyar, noha a város lakosságának csupán 27,7 százaléka vallotta magát 1980-ban magyarnak. Ennek okát még nem tudjuk bizonyosan: lehet, hogy a szlovákok kisebb arányban vettek részt a szavazáson, mint a magyarok, s az is lehetséges, hogy a magyar lakosság aránya nagyobb annál, amit a statisztika kimutat. A kisebbségi képviselő rendszerét az 1968. évi 144. sz. alkotmánytörvénynek megfelelően vettük át; ebből az alkotmánytörvényből eddig vajmi kevés valósult meg, képviselőinknek nem áll módjában, hogy érvényesítsék. Az alkotmánytörvény jogi szempontból nem egyértelmű, s interpretáció kérdése, hogy kiolvassuk-e belőle a kollektív jogok biztosítását, avagy sem.

Az eddigi gyakorlat azt bizonyította, hogy rendelkezünk bizonyos kollektív jogokkal. Amíg azonban az állam úgy viszonyul a kérdéshez, mint most, addig nem válhatok liberális politikussá, hanem meg kell maradnom a klasszikus értelemben vett nemzetiségi politikus szerepkörében, aki kollektív jogokért küzd, s a kisebbségi jogvédelmet képviseli. Egy, a saját államában élő nemzetre egészen más kritériumok érvényesek, mint a nemzeti kisebbségekre. A többségi nemzet érdekeit nem sértő egyéni jogokat természetesen gyakorolhatjuk, csak hogy az asszimiláció ellen nem harcolhatunk az egyéni jogok platformján, ehhez a harchoz különböző szervekre, intézményekre van szükség, minisztériumra vagy más államhatalmi orgánusra. E

téren nincs mindenki számára használható recept, ezeket az intézményeket sem az Európa Tanács, sem Magyarország nem tudja nekünk biztosítani. Saját magunknak kell az adott politikai helyzethől kiindulva, annak megfelelő eszközökkel, s minden lehetőség iránt nyitottan megoldani ezt a problémát. E kérdésben Magyarország is segítséget nyújthatna, mégpedig példamutató nemzetiségi politikájával, nemzetiségi kódexével, mely évtizedek óta készen van, de még nem emelték törvényerőre. Segíthetne rajtunk egy olyan nemzetiségi politikával, mely az Európa Tanács számára is elfogadható, s kis lépésekben is megvalósítható. Ezek a kis lépések azonban csak évekkkel és évtizedekkel mérhetők.

* A szlovák nyelvtörvény szövegét lásd lapunk 188-189. oldalán

** Az illetékességi törvényt a prágai parlament 1990. december 16-án fogadta el, és az a két tagköztársaság illetékességét jelentős mértékben megnövelte a szövetségi kormányzat rovására

*** A törvény nemzetiségi fejezetének szövegét lásd lapunk 190. oldalán